

Пролигіна Інна Валеріївна - к.мед.н., асистент кафедри акушерства та гінекології №2 Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова; prolyginainna@yandex.ua

Балабуєва Серафима Володимирівна - к.мед.н., доц. кафедри акушерства та гінекології №2 Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова,; +38 0432 27-29-49

© Бабійчук Ю.В.

УДК: 616.366 - 003.7-089.12

Бабійчук Ю.В.

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова, кафедра хірургії медичного факультету №2 (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018)

МАЛОІНВАЗИВНІ ЕНДОСКОПІЧНІ ТРАНСПАПІЛЯРНІ ВТРУЧАННЯ ПРИ МЕХАНІЧНІЙ ЖОВТЯНИЦІ У ХВОРИХ ПОХИЛОГО ТА СТАРЕЧОГО ВІКУ

Резюме. Узагальнені результати хірургічного лікування 281 хворого з приводу механічної жовтяниці різноманітного генезу, яким виконані ендоскопічні транспапільярні втручання. Механічна жовтяниця доброякісного генезу спостерігалась у 253 (90%) пацієнтів, злаякісного генезу у 28 (10%). Серед хворих на механічну жовтяницю доброякісного генезу найбільш часто зустрічався холедохолітіаз - 201 (71,5%) випадків, стенозуючий папіліт - 19 (6,8%) випадків, рубцеві стриктури позапечіткових жовчних шляхів - 11 (3,9%) випадків, стиснення протоку при хронічних панкреатитах - 3 (3,9%) випадки, при післяопераційних деформаціях позапечіткових жовчних шляхів - 3 (3,9%) випадків, при холангіті - 14 (5%) випадків, доброякісних пухлинах великого дуоденального сосочка - 2 (0,7%) випадки. Пухлинна природа захворювання обумовлена раком головки підшлункової залози у 12 (4,3%) хворих, пухлинною дуоденального сосочку у 7 (2,5%) хворих, пухлинами воріт печінки і метастазами раку іншої локалізації в печінку у 9 (3,2%) хворих. У хворих виконувались ретроградна холангіопанкреатографія, ендоскопічна папілосфінктеротомія з механічною літотрипсією та частковою літоекстракцією, ендобіліарне стентування. Ускладнення під час транспапільярних втручань виникли у 38 (13,5%) хворих. Ендоскопічні транспапільярні втручання є першим етапом допомоги хворим з механічною жовтяницею і в разі неможливості радикального вирішення ситуації повинні забезпечувати декомпресію жовчовивідних шляхів.

Ключові слова: механічна жовтяниця, холедохолітіаз, ендоскопічна папілосфінктеротомія; літоекстракція; літотрипсія, назобіліарне дренирування.

Вступ

Механічна жовтяниця (МЖ) вважається однією з найбільш важких проблем хірургічних захворювань печінки та позапечіткових жовчних шляхів. Проблеми діагностики і диференціальної діагностики причин обтурації жовчних шляхів не втратили актуальності і в даний час. Хірургічні втручання у хворих МЖ, що виконуються за екстреними показаннями, супроводжуються великою кількістю ускладнень, а летальність досягає 15 - 30%, що в 4 рази вище, ніж у тих випадках, коли МЖ вдається ліквідувати до операції [Ничитайло, Грубник, 2005]. Величезний досвід, накопичений зарубіжними і вітчизняними хірургами, показує, що синдром МЖ виникає у 15 - 40% хворих з жовчнокам'яною хворобою (ЖКХ) і у всіх хворих, що мають пухлинне ураження жовчних шляхів [Борисенко и др., 2012; Огородник та ін., 2012]. Декомпресія біліарної системи є однією з головних цілей і найважливішим компонентом лікувальних заходів у цих пацієнтів. Мета роботи - проаналізувати причини механічної жовтяниці у хворих похилого та старечого віку, особливості перебігу та результати лікування ендоскопічними транспапільярними методами.

Матеріали та методи

З 2003 по 2013 роки в ендоскопічному кабінеті обласного клінічного госпіталю для інвалідів Великої Вітчизняної війни проведено 281 втручання з приводу МЖ різного генезу. Вік хворих від 52 до 93 років, у середньому (65±11) років. Чоловіків було 112 (39,9%), жінок -

244 (60,1%). МЖ доброякісного генезу спостерігалась у 253 (90%) пацієнтів, злаякісного генезу у 28 (10%). Серед МЖ доброякісного генезу найбільш часто зустрічався холедохолітіаз 201 (71,5%) випадків, стенозуючий папіліт - 19(6,8%) випадків, рубцеві стриктури позапечіткових жовчних шляхів 11 (3,9%) випадків, стиснення протоку при хронічних панкреатитах 3 (3,9%) випадків, при післяопераційних деформаціях позапечіткових жовчних шляхів 3 (3,9%) випадків, при холангіті - 14 (5%) випадків, доброякісних пухлинах великого дуоденального сосочка (ВДС) - 2 (0,7%) випадки. Пухлинна природа захворювання обумовлена раком головки підшлункової залози (ПЗ) у 12 (4,3%) хворих, пухлиною ВДС у 7 (2,5%), пухлинами воріт печінки і метастазами раку іншої локалізації в печінку у 9 (3,2%) пацієнтів. Тривалість МЖ до 10 днів діагностовано у 76 (27%) хворих, від 10 до 30 днів у 190 (67,6) хворих, більше 30 днів у 15 (5,3%) хворих. Рівень вмісту загального білірубину до 34 мкмоль/л діагностовано у 11 (3,9%) хворих, від 34 до 85 мкмоль/л у 130 (46,3%), від 86 до 169 мкмоль/л у 72 (25,6%), від 170 до 300 мкмоль/л у 52 (18,5%), більше 300 мкмоль/л у 16 (5,7%) хворих. У всіх пацієнтів застосовувалось: загальні клінічні аналізи, біохімічні дослідження крові, коагулограма, час згортання крові, ультразвукове дослідження печінки, підшлункової залози, внутрішньо- та позапечіткових жовчних протоків, комп'ютерна томографія без та з контрастуванням, ендоскопічна ретроградна холангіопанкреатографія (ЕРХПГ).

Результати. Обговорення

У всіх хворих в залежності від причини та перебігу захворювання були використані різні методи транспапільярних втручань. Найбільш розповсюдженою причиною МЖ були різні форми холедохолітазу. У 186 (66,1%) пацієнтів наявність конкрементів в холедоку встановлено при ультразвуковому (УЗ) дослідженні. Як правило, досвідчений лікар УЗ діагностики встановлював розміри камінців від 4 до 15 мм. Е той же час кількість камінців в холедоку точно була встановлена тільки при проведенні ЕРХПГ. Зменшення діаметра зальної жовчної протоки ми спостерігали в 169 (90,8%) випадків (до 6 мм). У 17 (9,1%) хворих холедох мало зменшився в діаметрі, що частіше зустрічалось у пацієнтів з множинним холедохолітазом та конкрементами більше 20 мм. У 207 (81,8%) хворих була виконана ЕРХПГ, типова та атипова ендоскопічна папілосфінктеротомія (ЕПСТ) виконана у 234 (92,5%) хворих. У 20 пацієнтів відбулося самостійне відходження конкрементів, як правило, це були одиничні конкременти до 8 - 10 мм в діаметрі або сладж. У 130 хворих вдалося провести літоекстракцію корзиною Дорміа (Olympus FG-22Q, Boston scientific trapezoid RX). Повна ревізія та літоекстракція виконана у 186 пацієнтів. При множинних конкрементах зручно використовувати літоектрактори з провідником (Boston scientific trapezoid RX with guidewire PT2). Використання провідників зручніше при проведенні однотипних маніпуляцій, при зміні інструменту використання провідника (0,035" flexible tip guidewire) дозволяє швидше та прогнозованіше канюлювати холедох. У 15 пацієнтів була виконана літотріпсія звичайною корзиною Дорміа, у 19 літотріпсія єдиного конкременту виконана літотріптором Olympus BML - 201Q, в 2 хворих виконана літотріпсія 4 камінців діаметром від 15 до 25 мм. Захват конкрементів покращується при введенні проксимально розчину контрастної речовини або теплої фізіологічного розчину, що прижимає конкременти дистально. В більш ніж 42% випадків конкременти були видалені одноментно, в 58% за 2 - 3 процедури. В 2 випадках балотуючи конкременти до 8 мм в діаметрі видалено літоекстракцією через бебі-холедохоскоп, після повної папілосфінктеротомії. Введення бебі-холедохоскопа значно полегшується при використанні провідника. В 10 випадках на протязі 1 - 2 років спостерігалось рецидивування конкрементів холедоку, у 90% хворих з рецидивами в анамнезі була виконана холецистектомія. В 1 пацієнта рецидив множинних конкрементів (8 шт, діаметр більше 20 мм) спостерігався на протязі 6 місяців, що найімовірніше було пов'язано з рубцевою деформацією термінального відділу холедоку після папілосфінктеротомії. У 15 (5,9%) хворих літоекстракцію провести не вдалось через наявність великої кількості конкрементів (більше 10, розміри більше 30 мм). У 2 хворих ЕПСТ та літоекстракція виконані під загальною анестезією, що значно покращує релаксацію стінки кишки та зменшує перистальтику.

Інші доброякісні причини МЖ зустрічались рідше. У 19 (7,5%) хворих діагностовано стенозуючий папіліт, підвищення рівня загального білірубину в середньому складав 40 - 90 мкмоль/л, розширення холедоку від 7 до 10 мм. У всіх пацієнтів виконана повна папілосфінктеротомія, що привела до зменшення рівня білірубину до норми на протязі 7 - 10 днів. У 11 (4,3%) хворих спостерігались стриктури дистального відділу холедоку, у 3 (1,2%) післяопераційні деформації холедоку (холецистектомії, гастректомії, захворювання під печінкового простору). Транспапільярні втручання в цих випадках не дали позитивного результату, хворим виконані інші хірургічні втручання. Дивертикули стінки дванадцятипалої кишки були у 31 (12,2%) хворого, у 15 вдалось канюлювати втягнутий та змінений ВДС, у 11 пацієнтів проведена неповна папілосфінктеротомія. В 2 випадках фатерів сосок вдалось канюлювати через бебі-холедохоскоп. В 16 випадках канюляція не вдалась. У 4 пацієнтів з дивертикулу видалено фітобезори від 20 до 40 мм в діаметрі, які при ультразвуковому дослідженні сприймались як конкременти холедоку. В 2 (0,8%) випадках спостерігались доброякісні пухлини холедоку.

Злоякісні пухлини, як причина МЖ зустрічались набагато рідше - у 28 (10%) хворих. У 12 (42,8%) хворих були пухлини головки підшлункової залози, у 7 (25%) хворих пухлини ВДС, у 9 (32,1%) пацієнтів метастатичні процеси та пухлини під печінкового простору. У 6 (21,4%) хворих МЖ злоякісної етіології перебігала з гнійним холангітом. У 13 хворих була виконана неповна папілосфінктеротомія та назобілярне дренажування для декомпресії жовчовивідних шляхів та підготовки до оперативного втручання. У 1 хворого виконано стентування холедоку. У 8 пацієнтів стентування не вдалось через повну обтурацію загальної жовчної протоки (загальний білірубін більше 400 мкмоль/л., тривалість МЖ більше 1 місяця, діаметр холедоку 8-14 мм).

Ускладнення під час транспапільярних втручань виникли у 38 (13,5%) хворих. У 19 хворих виникла кровотеча з папілотомної рани. Для припинення кровотечі використовували електрокоагуляцію та консервативні методи зупинки. У 3 хворих виник реактивний панкреатит. В 10 випадках було вклинення корзини Дорміа. В 6 випадках вдалось зняти шляхом проштовхування корзини проксимально, розтягуванням холедоку 40 мл теплої фізіологічного розчину. В 3 випадках використано механічний літотріптор Olympus BML-110A. Холангіт виник у 2 хворих, у 4 виникло загострення вже наявного холангіту.

Висновки та перспективи подальших розробок

1. Застосування ендоскопічних транспапільярних втручань у хворих похилого та старечого віку ефективно в 82% випадків і є методом вибору в умовах сучасного хірургічного стаціонару із сучасним ендоскопічним обладнанням.

2. Ендоскопічні транспапільярні втручання є першим етапом допомоги хворим з механічною жовтяницею і у випадку неможливості радикального вирішення ситуації повинні забезпечувати декомпресію жовчовивід-

них шляхів.

Використання сучасних методів дослідження прохідності жовчовивідних шляхів дозволяє вибрати оптимальну стратегію лікування механічної жовтяниці.

Список літератури

- Борисенко В.Б. Динамика морфологических изменений холедоха, печени и других внутренних органов при моделировании механической желтухи в эксперименте /В.Б.Борисенко, С.Г.Белов, Н.И.Горголь //Харківська хірургічна школа. - 2012. - №1. - С. 56-61.
- Галлингер Ю.И. Эндоскопическое лечение калькулезного холецистита, осложненного холедохолитиазом и папиллостенозом /Ю.И.Галлингер, М.В.Хрусталева, В.И.Карпенкова // Материалы междунар. конф. хирургов, посвящ. 80-летию проф. В.В.Виноградова. - М., 2000. - С. 140-141.
- Ендоскопічні транспапільярні методи лікування холедохолітіазу, спричиненого множинними конкрементами /П.В.Огородник, А.Г.Дейниченко, Д.І.Христюк [та ін.] // Клінічна хірургія. - 2012. - №1. - С. 10-13.
- Ничитайло М.Е. Минимально инвазивная хирургия патологии желчных протоков /М.Е.Ничитайло, В.В.Грубник. - К.: Здоровья, 2005. - 424 с.
- Обґрунтування показів до методів корекції біліарної гіпертензії /О.Е.Каніковський, О.В.Харчук, Ю.П.Гнатюк [та ін.] //Актуальні проблеми сучасної медицини. - 2009. - Т.11, №1(33). - С. 59-63.
- Complications of endoscopic biliary sphincterotomy /M.L.Freeman, D.B. Nelson, S.Sherman [et al.] //New Engl. J. Med. - 1996. - Vol.335. - P. 909-918.

Бабійчук Ю.В.

МАЛОИНВАЗИВНЫЕ ЭНДОСКОПИЧЕСКИЕ ТРАНСПАПИЛЛЯРНЫЕ ВМЕШАТЕЛЬСТВА ПРИ МЕХАНИЧЕСКОЙ ЖЕЛТУХЕ У БОЛЬНЫХ ПОЖИЛОГО И СТАРЧЕСКОГО ВОЗРАСТА

Резюме. Обобщены результаты хирургического лечения 281 больного по поводу механической желтухи разного генеза, которым выполнены транспапиллярные вмешательства. Механическая желтуха доброкачественного генеза встречалась у 253 (90%) больных, злокачественного генеза у 28 (10%) больных. Среди больных с механической желтухой доброкачественного генеза чаще встречался холедохолитиаз - 201 (71,5%) случаев, стенозирующий папиллит - 19 (6,8%) случаев, рубцовые стриктуры внепеченочных желчных путей - 11 (3,9%) случаев, компрессия протока при хронических панкреатитах - 3 (3,9%) случаев, при послеоперационных деформациях внепеченочных желчных путей - 3 (3,9%) случаев, при холангите - 14 (5%) случаев, доброкачественных опухолей большого дуоденального сосочка - 2 (0,7%) случая. Злокачественная природа механической желтухи обусловлена раком головки поджелудочной железы у 12 (4,3%) больных, опухолью дуоденального сосочка у 7 (2,5%) больных, опухолями ворот печени и метастазами ворот печени и метастазами рака в печень у 9 (3,2%) больных. У пациентов выполнялась ретроградная панкреатография, эндоскопическая папиллосфинктеротомия з механической литотрипсией та литоэкстракцией, эндобилиарное стентирование. Осложнения во время выполнения транспапиллярных вмешательств возникли у 38 (13,5%) больных. Эндоскопические транспапиллярные вмешательства являются первым этапом помощи пациентам с механической желтухой и в случае невозможности радикального разрешения ситуации должны обеспечивать декомпрессию желчевыводящих путей.

Ключевые слова: механическая желтуха, холедохолитиаз, эндоскопическая папиллосфинктеротомия, литоэкстракция, литотрипсия, назобилиарное стентирование.

Babichuk I. V.

MINIMALLY INVASIVE ENDOSCOPIC TRANSPUPILLARY INTERVENTIONS IN CASE OF OBSTRUCTIVE JAUNDICE IN ELDERLY AND SENILE PATIENTS

Summary. The results of surgical treatment of 281 patients that underwent transpupillary interventions for obstructive jaundice of different genesis were summarized. Obstructive jaundice of benign genesis was observed in 253 (90%) patients, of malignant genesis - in 28 (10%) patients. Among the patients with obstructive jaundice of benign genesis the choledocholithiasis was revealed more often - 201 (71,5%) cases, stenotic papillitis manifested in 19 (6,8%) of cases, corrosive strictures of extrahepatic biliary tracts - in 11 (3,9%) cases, duct compression caused by chronic pancreatitis - in 3 (3,9%) cases, postoperative deformations of extrahepatic biliary tracts - in 3 (3,9%) cases, cholangitis - 14 (5%) cases, benign tumours of the major duodenal papilla - in 2 (0,7%) cases. The malignant nature of obstructive jaundice was caused by cancer of the head of the pancreas in 12 (4,3%) patients, by tumour of the duodenal papilla - in 7 (2,5%) patients, by tumors of the porta hepatis and cancer metastases in liver in 9 (3,2%) patients. The patients underwent retrograde pancreatography, endoscopic papillosphincterotomy and mechanical lithotripsy and lithoextraction, endobiliary stenting. Complications during transpupillary interventions occurred in 38 (13,5%) patients. Endoscopic transpupillary interventions constitute the first stage of assistance to patients with obstructive jaundice and if radical solution of the situation is impossible they should provide biliary decompression.

Key words: obstructive jaundice, choledocholithiasis, endoscopic papillosphincterotomy, lithoextraction, lithotripsy, nasobiliary stenting.

Стаття надійшла до друку 24.11.2013 р.

Бабійчук Юрій Валерійович - к.м.н., доц. кафедри хірургії медичного факультету №2 Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова; +38 067 961-16-68